

**Wanda Harkot, Halina Lipińska,
Teresa Wyłupek**

**Kierunki zmian użytkowania ziemi
na tle naturalnych warunków
rolniczej działalności przestrzeni
produkcyjnej Lubelszczyzny**

Acta Scientiarum Polonorum. Administratio Locorum 10/1, 5-16

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

KIERUNKI ZMIAN UŻYTKOWANIA ZIEMI NA TLE NATURALNYCH WARUNKÓW ROLNICZEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ LUBELSZCZYZNY

Wanda Harkot, Halina Lipińska, Teresa Wyłupek

Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie

Streszczenie. W pracy dokonano analizy struktury użytkowania ziemi na Lubelszczyźnie w latach 1996–2002 z uwzględnieniem specyficznych warunków przyrodniczych podregionów białkopodlaskiego, chełmskiego, lubelskiego i zamojskiego. Do oceny zmian w użytkowaniu ziemi wykorzystano dane statystyczne WUS i GUS. Struktura użytkowania ziemi w województwie lubelskim w znacznym stopniu jest uzależniona od warunków przyrodniczych. Najniższymi wskaźnikami jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej charakteryzują się gminy byłego województwa białkopodlaskiego i chełmskiego (62,7–67,6), a najwyższymi – byłego województwa zamojskiego (85,3). Cechą charakterystyczną rolnictwa na Lubelszczyźnie było i jest silne rozdrobnienie gospodarstw. W badanym okresie w strukturze użytkowania ziemi zmniejszył się udział użytków rolnych na rzecz lasów i innych gruntów pozarolniczych. Pojawiły się w krajobrazie znaczne powierzchnie odłogów. Zmieniła się struktura głównych grup uprawianych roślin. Zwiększyła się powierzchnia zbóż, natomiast zmniejszyła powierzchnia uprawy ziemniaków i roślin pastewnych (prawie dwukrotnie).

Słowa kluczowe: województwo lubelskie, użytkowanie ziemi, kierunki zmian, uwarunkowania przyrodnicze

WSTĘP

Województwo lubelskie pod względem powierzchni zajmuje trzecie miejsce w kraju (blisko 8% powierzchni Polski). Zamieszkuje je około 6% ludności Polski. Cechą charakterystyczną Lubelszczyzny jest jej rolniczy charakter. Z rolnictwem jest związanych aż 53% osób zawodowo aktywnych, czyli ponad dwa razy więcej niż wynosi udział zatrudnionych w rolnictwie w kraju (ok. 25%). Społeczność województwa jest zatem najbardziej wiejską społecznością w Polsce [Tokarzewski 2001]. Brak możliwości zatrudnienia poza rolnictwem jest przyczyną silnego rozdrobnienia

---

Adres do korespondencji – Corresponding author: Wanda Harkot, Katedra Łąkarstwa i Kształtowania Krajobrazu, ul. Akademicka 15, 20-950 Lublin, e-mail: wanda.harkot@up.lublin.pl

nia gospodarstw i ich specyficznej struktury agrarnej [Gorzym-Wilkowski 2000]. W wielu gospodarstwach rozłóg gruntów jest niekorzystny, a szachownice pól są poprzedzielane licznymi miedzami.

Jednym z podstawowych wskaźników waloryzujących rolniczy krajobraz jest analiza gospodarowania ziemią. Zmiany zachodzące w polskim rolnictwie w ostatnich latach przyczyniły się do zmian w strukturze użytkowania ziemi. Pojawiły się w krajobrazie znaczne powierzchnie odlogów, a w strukturze zasiewów zwiększył się udział zbóż [Marks i Nowicki 2002]. Analiza struktury użytkowania ziemi na Lubelszczyźnie na przestrzeni lat 1996–2002, na tle warunków przyrodniczych, była bezpośrednim celem opracowania.

MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE I METODY

Województwo lubelskie jest najdalej wysuniętym na wschód obszarem Polski, a także Unii Europejskiej, graniczącym z Ukrainą i Białorusią. Z jednej strony przylega do Niżu Zachodnioeuropejskiego, a z drugiej do gór Europy Środkowej. Leży w międzyrzeczu Wisły i granicznego Bugu. Przez środkową jego część przepływa rzeka Wieprz, do której dołącza się wiele mniejszych rzek. Cechą charakterystyczną województwa jest silnie urozmaicona rzeźba terenu. Północna część jest nizinna z dużym zasobem wód, południowa zaś ma charakter pagórkowaty i wyżynny, o silnie zróżnicowanym poziomie wody gruntowej. Największe wzniesienie na Lubelszczyźnie wynosi 498 m n.p.m. [Fijałkowski 2003]. Na Rostoczu deniwelacje terenu sięgają 115 m, a poziom wody gruntowej znajduje się często na głębokości 40 m, co jest przyczyną deficytu wody. Na Lubelszczyźnie ścierają się wpływy klimatu oceanicznego i kontynentalnego. Dlatego lata są tu zazwyczaj długie, słoneczne i ciepłe, a zimy mroźne. Średnia roczna temperatura powietrza wynosi od 7,5 do 8,0°C, natomiast absolutna maksymalna temperatura powietrza – 39°C, a minimalna –37°C. Roczna suma opadów mieści się w przedziale od 500 do 700 mm. Ich rozkład w okresie wegetacji jest niekorzystny dla produkcji roślinnej, ponadto często mają one charakter gwałtownych, krótkotrwałych ulew. Na Lubelszczyźnie występują wszystkie typy gleb charakterystyczne dla terenów nizinnych i wyżynnych Polski. Dlatego ich wartość i przydatność użytkowa jest silnie zróżnicowana. Zarówno gleby uprawne, jak też łąkowe i leśne należą do sześciu klas bonitacyjnych (od I do VI).

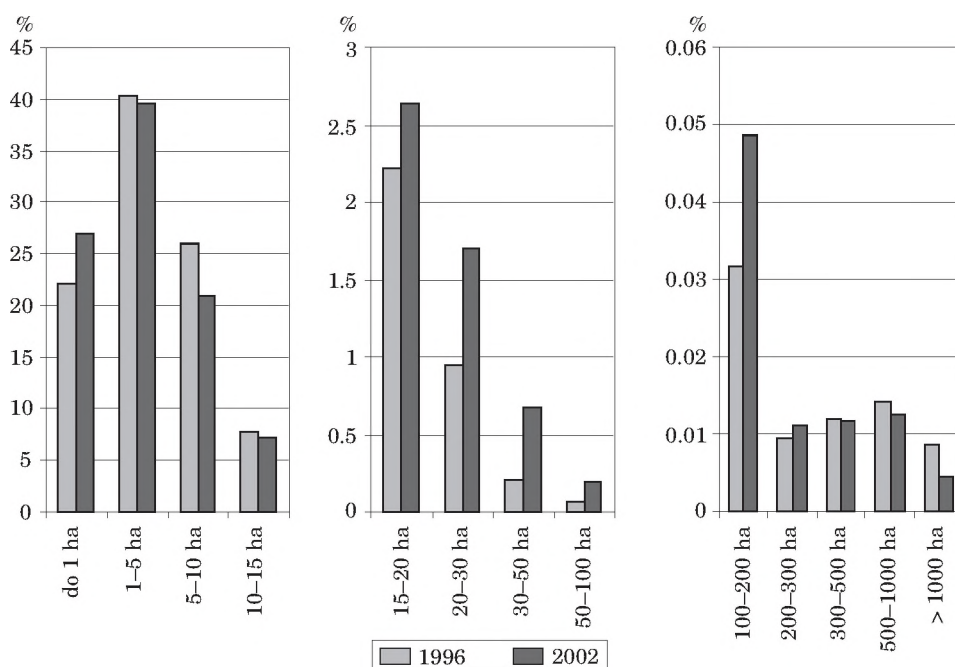
Przedmiotem opracowania był obszar obejmujący 213 gmin w byłych województwach: białkopodlaskim, chełmskim, lubelskim i zamojskim. Wymienione województwa są obecnie określane jako podregiony Lubelszczyzny, silnie zróżnicowane pod względem warunków fizjograficznych, hydrologicznych, glebowych i klimatycznych. Dane źródłowe o strukturze użytkowania ziemi w latach 1996–2002 na obszarze województwa lubelskiego pochodzą ze spisów rolnych 1996 i 2002 roku [WUS 1997, 2003, GUS 1997, 2003] i bieżących publikacji statystycznych województwa [WUS 2003].

Wykorzystując dane statystyki opisowej i punktową waloryzację rolniczej przestrzeni produkcyjnej [Witek 1981], przeprowadzono analizę zmian struktury użytkowania gruntów na tle warunków przyrodniczych w poszczególnych podregionach.

Zależność między udziałem użytków rolnych, gruntów ornych, trwałych użytków zielonych, lasów i sadów a jakością rolniczej przestrzeni produkcyjnej określono za pomocą analizy regresji prostej. Oceniono rozmiary zmian w użytkowaniu gruntów Lubelszczyzny w okresie między ostatnimi spisami rolnymi, porównując możliwości wykorzystania walorów przyrodniczych podregionów ze wskazaniem ich oddziaływania na zmiany krajobrazowe.

WYNIKI BADAŃ

Cechą charakterystyczną rolnictwa na Lubelszczyźnie było i jest silne rozdrobnienie gospodarstw. W ogólnej ich liczbie ponad 2/3 stanowią gospodarstwa o powierzchni do 5 hektarów (rys. 1). W Polsce w 2002 r. przeciętna powierzchnia ogólna gospodarstwa wynosiła 8,3 ha [Ciolkosz 2003].

Rys. 1. Udział poszczególnych grup obszarowych gospodarstw rolnych w ogólnej liczbie gospodarstw na Lubelszczyźnie [%] w roku 1996 i 2002

Fig. 1. Percentage of particular area groups of farms in a total number in Lublin region in 1996 and 2002

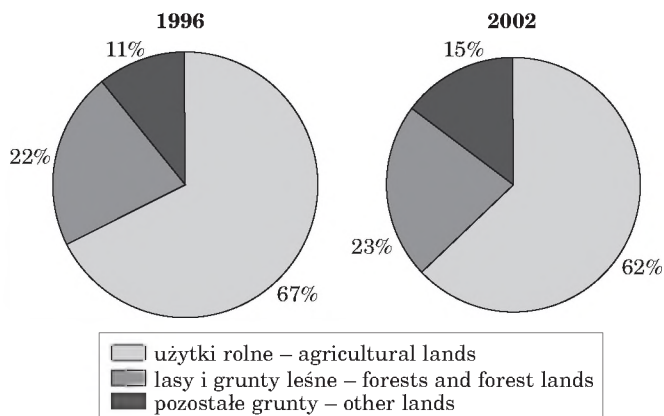
W Polsce w 2002 r. użytki rolne stanowiły 54% całkowitej powierzchni kraju (w tym grunty orne 41,8%, użytki zielone 11,5% oraz sady 0,8%), lasy i grunty leśne 29,1%, a 16,9% przypadło na pozostałe grunty, w tym również nieużytkowane rolniczo tereny budowlane, komunikacyjne, rekreacyjne, pod wodami itp. (tab. 1).

Tabela. 1. Użytkowanie ziemi [ha] w województwie lubelskim w latach 1996 i 2002 [GUS 2003]

Table 1. Land management [ha] in Lublin region in 1996 and 2002 [GUS 2003]

Rok Year	Powierzchnia ogólna Total area	Użytki rolne Agricultural lands	Lasy i grunty leśne Forests and forest lands	Pozostałe grunty Other lands
1996	2 515 962	1 696 922	550 819	268 221
2002	2 507 444	1 572 939	565 547	368 957
Różnica Difference	-8 518	-123 983	+14 728	+100 736

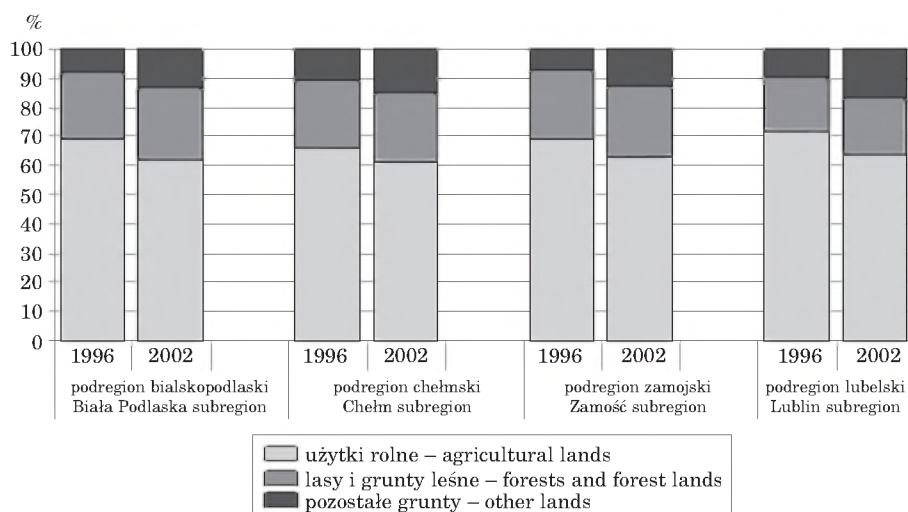
Na Lubelszczyźnie w 2002 r. użytki rolne zajmowały 62% ogólnej powierzchni województwa (2 507 444 ha) i w porównaniu z 1996 r. ich powierzchnia zmniejszyła się o 5% (rys. 2). Wzrosła natomiast powierzchnia lasów i gruntów leśnych o 1% oraz pozostałych gruntów o 4%. Tak duży ubytek gruntów w użytkowaniu gospodarstw rolnych był wynikiem m.in. zmian ich przeznaczenia, głównie na działki rekreacyjne, budowę dróg i innych obiektów [Jóźwiak 2003].

Rys. 2. Zmiany w strukturze użytkowania ziemi w województwie lubelskim w 1996 i 2002 r. [WUS 2003]

Fig. 2. Changes in land management structure in Lublin region in 1996 and 2002 [WUS 2003]

W analizie zmian w strukturze użytkowania ziemi w 1996 i 2002 r. w poszczególnych podregionach zwraca uwagę większe zmniejszenie udziału użytków rolnych w podregionach białskopodlaskim i lubelskim (odpowiednio 7 i 8%) niż w chełmskim i zamojskim (po 5%) – rysunek 3. W podregionie lubelskim powierzchnia pozostałych gruntów drastycznie wzrosła z 10% w 1996 r. do 17% w 2002 r., powierzchnia lasów zwiększyła się zaś tylko o 1% (z 19% w 1996 do 20% w 2002 r.). Z kolei w regionie białskopodlaskim powierzchnia pozostałych gruntów zwiększyła się o 5%, a lasów i gruntów leśnych o 2%. W podregionie chełmskim powierzchnia użytków rolnych zmniejszyła się o 4%, a w zamojskim o 5% na rzecz pozostałych

Rys. 3. Zmiany w strukturze użytkowania ziemi w podregionach województwa lubelskiego w latach 1996 i 2002 [WUS 1997, 2003]

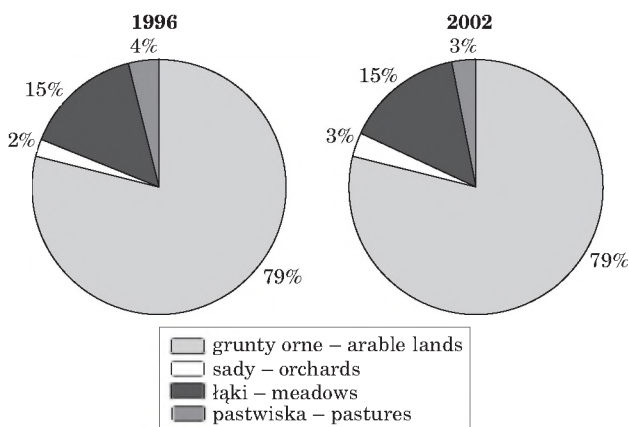
Fig. 3. Changes in land management structure in subregions of Lublin region in 1996 and 2002 [WUS 1997, 2003]

gruntów. Zmiany w strukturze użytkowania ziemi przyczyniły się do zmian w strukturze krajobrazu. Należy podkreślić, że w mniejszych jednostkach administracyjnych (gmina lub wieś) zróżnicowanie to jest jeszcze większe niż w podregionach.

Analizując strukturę użytków rolnych na Lubelszczyźnie, należy stwierdzić, że w 2002 r. w porównaniu z 1996 r. zmieniła się powierzchnia gruntów ornych, sadów, łąk i pastwisk (tab. 2). Jednak procentowy udział gruntów ornych w użytkach rolnych nie zmienił się i wyniósł 79% zarówno w 1996, jak i 2002 roku (rys. 4). Udział łąk w strukturze użytków rolnych w analizowanych latach również był taki sam (15%). O 1% zmniejszył się natomiast udział pastwisk, a zwiększył sadów.

Tabela. 2. Powierzchnia użytków rolnych [ha] w województwie lubelskim w latach 1996 i 2002 [GUS 2003]

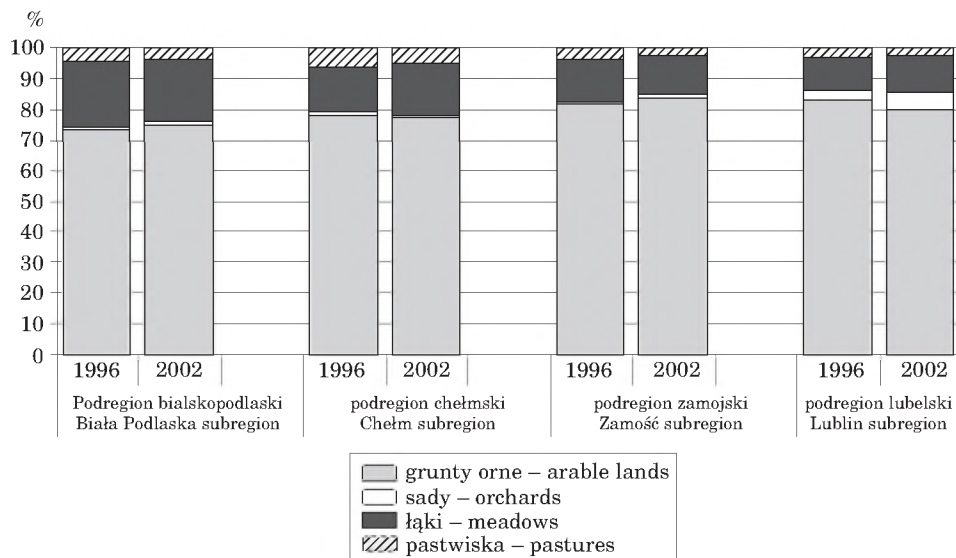
Rok Year	Użytki rolne Agricultural lands						
	razem total	grunty orne arable lands			sady orchards	łąki meadows	pastwiska pastures
		razem total	pod zasiewami sown	odłogi i ugory wastelands			
1996	1 696 922	1 346 177	1 268 735	77 442	32 330	257 626	60 789
2002	1 572 939	1 249 512	1 097 667	151 845	46 128	226 319	50 980
Różnica Difference	-123 983	-96 665	-171 068	+74 403	+13 798	-31 307	-9 809

Rys. 4. Struktura użytków rolnych w województwie lubelskim w 1996 i 2002 r. [GUS 1997, 2003]

Fig. 4. Structure of agricultural lands in Lublin region in 1996 and 2002 [GUS 1997, 2003]

W poszczególnych podregionach Lubelszczyzny zmiany w strukturze użytków rolnych w latach 1996–2002 były różne (rys. 5). W białkopodlaskim i zamojskim stwierdzono zwiększenie powierzchni gruntów ornych (odpowiednio o 1 i 2%), natomiast w chełmskim i lubelskim spadek (odpowiednio o 1 i 2%). W tym ostatnim podregionie ubytek gruntów ornych został spowodowany zwiększeniem powierzchni sadów i trwałych użytków zielonych (głównie łąk). W podregionie chełmskim

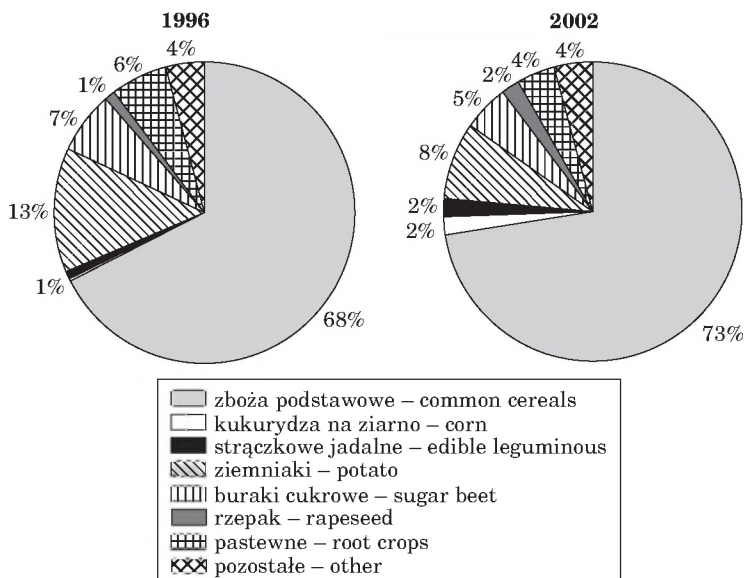

Rys. 5. Struktura użytków rolnych w poszczególnych podregionach województwa lubelskiego w roku 1996 i 2002 [GUS 1997, 2003]

Fig. 5. Structure of agricultural lands in particular subregions of Lublin region in 1996 and 2002 [GUS 1997, 2003]

również zanotowano 2% wzrost powierzchni łąk w stosunku do 1996 r., ale o 1% zmniejszył się udział pastwisk. Z kolei w podregionie białkopodlaskim i zamojskim zwiększenie udziału gruntów ornych w ogólnej powierzchni użytków rolnych nastąpiło kosztem użytków zielonych.

Powierzchnia zasiewów w 1996 r. wynosiła ogółem 1 268 735 ha, zaś w 2002 r. była mniejsza o 171 068 ha, czyli o przeszło 13% (tab. 2). W analizowanym okresie w strukturze zasiewów zdecydowanie dominowały zboża. Ich udział zwiększył się z 68% w 1996 roku do 73% w 2002 r. Drugie miejsce zajmowały ziemniaki (13%), ale w 2002 r. zanotowano zmniejszenie udziału tej grupy roślin do 8% ogólnej powierzchni zasiewów. Łącznie zboża i ziemniaki w roku 2002 stanowiły 81%, co oznacza, że udział wszystkich pozostałych roślin uprawnych nie przekraczał 20% powierzchni zasiewów (rys. 6).

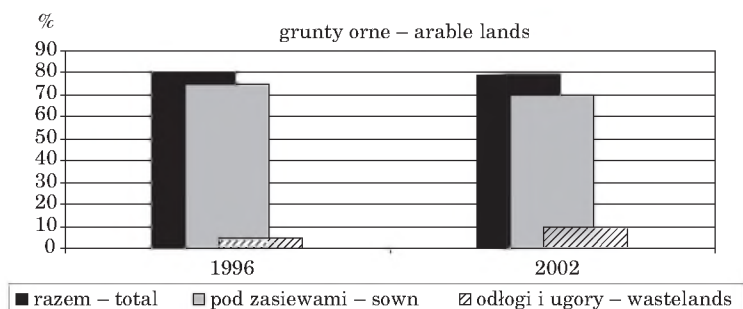
Rys. 6. Udział poszczególnych grup upraw w ogólnej powierzchni zasiewów [%] w latach 1996 i 2002 [GUS, 1997, 2003]

Fig. 6. Percentage of particular crop groups in the total cultivated area in 1996 and 2002 [GUS, 1997, 2003]

W 2002 r. w krajobrazie Lubelszczyzny silniej zaznaczyły swoją obecność ugory i odłogi (rys. 7). W 1996 r. stanowiły one 77 442 ha (5,7% ogólnej powierzchni gruntów ornych), natomiast w 2002 r. ich powierzchnia zwiększyła się do 151 845 ha (12,1% powierzchni gruntów ornych i 9,6% powierzchni użytków rolnych). Jedną z przyczyn takiego stanu były pogarszające się w tym czasie makroekonomiczne warunki produkcji rolnej [Marks i Nowicki 2002, Orlowski 2001].

Potencjał produkcyjny rolnictwa w omawianym regionie pozostaje w ścisłym związku z jego warunkami przyrodniczymi. Warunki te charakteryzuje opracowany przez Witka [1981] ogólny wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej i jego składowe: wskaźnik bonitacji gleby, rzeźby terenu, uwilgotnienia i agro-

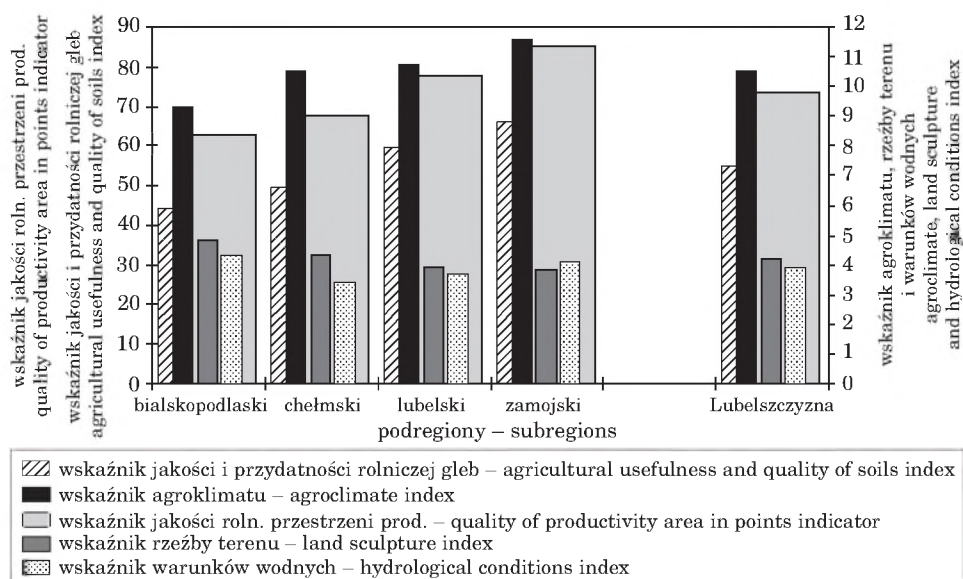

Rys. 7. Udział odłogów i ugorów w powierzchni gruntów ornych [%] w 1996 i 2002 r.

Fig. 7. Percentage of wastelands in total arable lands in 1996 and 2002

klimatu. Dla Lubelszczyzny wynosi on 73,3, i jest wyższy o 6,7 punktów od wskaźnika waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla Polski [Krzymuski i in. 1985]. W poszczególnych podregionach Lubelszczyzny wskaźnik ten jest wyraźnie zróżnicowany (rys. 8). Najsłabszymi walorami produkcyjnymi charakteryzują się podregiony białkopodlaski (średnio 62,7), a na tym terenie gmina Kodeń (54,1), oraz chełmski (67,6), a zwłaszcza gmina Włodawa (46,1). Na ten stan wpływa głównie niski wskaźnik jakości i przydatności rolniczej gleb na tych obszarach (odpowiednio 44,3 i 49,4), w mniejszym zaś stopniu rzeźba terenu (wskaźnik odpowiednio 4,8 i 4,3), warunki wodne (wskaźnik odpowiednio 4,3 i 3,4) i agroklimatyczne (wskaźnik odpowiednio 9,3 i 10,5). Z kolei najwyższym wskaźnikiem jakości rol-

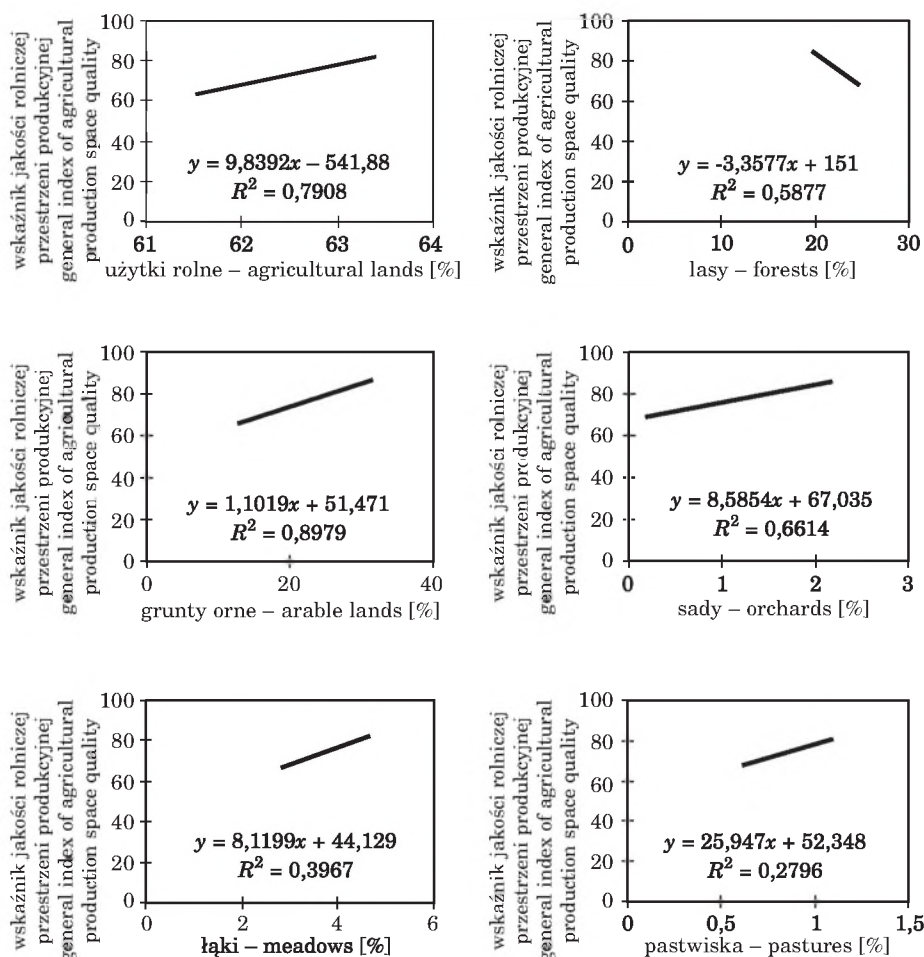

Rys. 8. Wskaźnik rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz jego części składowe w poszczególnych podregionach i średnio dla Lubelszczyzny

Fig. 8. Index of agricultural production space and its components in particular subregions and mean values for Lublin region

niczej przestrzeni produkcyjnej (85,3) charakteryzuje się obszar podregionu zamojskiego. W gminie Hrubieszów wskaźnik ten wynosi aż 104,9 i jest najwyższym nie tylko w tym podregionie, lecz także na Lubelszczyźnie. Podregion zamojski wyróżnia się wysokimi wskaźnikami zarówno jakości i przydatności rolniczej gleb (65,8), jak i agroklimatu (11,6).

Analiza statystyczna danych potwierdziła występowanie istotnych zależności między jakością rolniczej przestrzeni produkcyjnej Lubelszczyzny i strukturą użytkowania gruntów (rys. 9). Jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej (niezależnie od podregionu) jest wyraźnie i dodatnio skorelowana zarówno z powierzchnią użytków rolnych ($R^2=0,7908$), jak i gruntów ornych ($R^2=0,8979$). Ich procentowy udział w strukturze użytkowania ziemi zwiększa się bowiem wraz ze wzrostem wskaźnika

Rys. 9. Zależność między ogólnym wskaźnikiem jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej a wybranymi formami użytkowania ziemi na Lubelszczyźnie w 2002 r.

Fig. 9. Dependence between general index of agricultural space quality and selected forms of land management in Lublin region in 2002

rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Świadczy to o właściwym wykorzystaniu możliwości produkcyjnych regionu. Wysokie wskaźniki jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej sprzyjają również, w sposób udowodniony statystycznie, uprawom sadowniczym ($R^2=0,6614$), natomiast słabszy jest ich wpływ na udział łąk i pastwisk w strukturze użytków rolnych (odpowiednio $R^2=0,3967$ i $R^2=0,2796$). Z kolei zależności między walorami produkcyjnymi podregionów i procentowym udziałem lasów w strukturze użytkowania ziemi były istotnie ujemne ($R^2=-0,5877$). Na obszarach, gdzie warunki produkcji roślinnej są najsłabsze udział lasów w strukturze użytkowania ziemi jest większy (podregion białskopodlaski). Taki kierunek gospodarowania naturalnymi zasobami rolniczej przestrzeni produkcyjnej wydaje się uzasadniony. Niewątpliwie znajduje to odzwierciedlenie w krajobrazie regionu i jego zróżnicowaniu w poszczególnych podregionach. Sytuacja taka może się potęgować w związku z instrumentami wspólnej polityki rolnej zarówno w rejonach o większej intensywności produkcji (jej dalszy wzrost), jak i w rejonach o słabszych walorach rolniczych (wzrost zalesień i powierzchni trwałych użytków zielonych) [Gorzym-Wilkowski 2000]. Ocena stanu użytkowania gruntów potwierdza zależności między jakością rolniczej przestrzeni produkcyjnej i strukturą użytkowania ziemi. Oznacza to, że naturalne walory produkcyjne podregionów są dobrze wykorzystane w produkcji roślinnej, co znajduje odzwierciedlenie w strukturze użytkowania ziemi.

WNIOSKI

1. W województwie lubelskim w latach 1996–2002 nastąpiły zmiany w rolniczym użytkowaniu ziemi. Zmniejszyła się powierzchnia użytków rolnych (o 5%), a zwiększyła lasów i gruntów leśnych (o 1%) oraz pozostałych gruntów (o 4%). W podregionach białskopodlaskim i lubelskim spadek udziału użytków rolnych był większy (odpowiednio 7 i 8%) niż w chełmskim i zamojskim (po 5%). Powierzchnia pozostałych gruntów najsilniej zwiększyła się (o 7%) w podregionie lubelskim.

2. W strukturze użytków rolnych udział gruntów ornych oraz łąk nie zmienił się, natomiast o 1% zmniejszył się udział pastwisk, a zwiększył sadów. Powierzchnia ugorów i odlogów zwiększyła się prawie dwukrotnie.

3. W rolniczym krajobrazie Lubelszczyzny dominują zboża, a drugą pozycję zajmują ziemniaki. W strukturze zasiewów o 5% zwiększył się udział zbóż (w 2002 r. wynosił 73%), a zmniejszył ziemniaków (w 2002 roku wynosił 8%).

4. Uwzględniając naturalne warunki rolniczej przestrzeni produkcyjnej Lubelszczyzny oraz stan użytkowania gruntów, należy stwierdzić, że istniejące różnice między podregionami wynikają w większym stopniu z uwarunkowań naturalnych aniżeli antropogenicznych (głównie gospodarczych).

PIŚMIENNICTWO

- Ciołkosz A., 2003. Charakterystyka rolniczej przestrzeni produkcyjnej Polski. GUS, Warszawa, 9–89.
- Fijałkowski D., 2003. Ochrona przyrody i środowiska na Lubelszczyźnie. Lubelskie Towarzystwo Naukowe, Lublin.
- Gorzym-Wilkowski W.A., 2000. Strategia rozwoju województwa lubelskiego. Analiza SWOT. Wyd. Biuro planowania przestrzennego w Lublinie, Lublin.
- GUS, 1997. Powszechny spis rolny 1996. Użytkowanie gruntów i ich jakość, Warszawa.
- GUS, 2003. Powszechny spis rolny 2002. Użytkowanie gruntów i ich jakość, Warszawa.
- Jóźwiak W., 2003. Ewolucja gospodarstw rolnych w latach 1996–2002. Wyd. GUS, Warszawa, 38–80.
- Krzymuski J., Krasowicz S., Filipiak K., 1985. Ocena wykorzystania rolniczej przestrzeni produkcyjnej w Polsce. *Pam. Puł.* 84, 7–28.
- Marks M., Nowicki J., 2002. Aktualne problemy gospodarowania ziemią rolniczą w Polsce. Cz. I. Przyczyny odłogowania gruntów i możliwości ich rolniczego zagospodarowania. *Fragm. Agron.* 1, 58–67.
- Orłowski W.M., 2001. Makroekonomiczne uwarunkowania rozwoju rolnictwa polskiego w długim okresie. *Wieś i Rolnictwo* 2, 19–27.
- Tokarzewski T., 2001. Czynniki rozwoju regionalnego. [W:] Uwarunkowania rozwoju regionalnego z uwzględnieniem restrukturyzacji obszarów wiejskich. Red. B. Kawalko, Z. Mitura. Wyd. WSZiA w Zamościu, Zamość, 13–21.
- Witek T., 1981. Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej Polski według gmin. Wyd. IUNG Puławy A–40, 334–410.
- WUS, 1997. Powszechny spis rolny 1996. Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i zwierzęta gospodarskie w województwie lubelskim, Lublin, 37–79.
- WUS, 1997. Powszechny spis rolny 1996. Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i zwierzęta gospodarskie, Biała Podlaska, 35–89.
- WUS, 1997. Powszechny spis rolny 1996. Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i zwierzęta gospodarskie, Chełm, 34–80.
- WUS, 1997. Powszechny spis rolny 1996. Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i zwierzęta gospodarskie w województwie zamojskim, Zamość, 35–90.
- WUS, 2003. Powszechny spis rolny 2002. Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i zwierzęta gospodarskie w województwie lubelskim, Lublin.

DIRECTIONS OF LAND MANAGEMENT CHANGES ON A BACKGROUND OF NATURAL CONDITIONS OF AGRICULTURAL PRODUCTION SPACE IN LUBLIN REGION

Abstract. The study deals with an analysis of a structure of land management in Lublin region in 1996–2002 taking into account specific natural conditions of Biała Podlaska, Chełm, Lublin, and Zamość subregions. Statistical data from WUS and GUS (regional and main statistical offices) helped to evaluate changes in land management. The structure of land management in Lublin region is greatly determined by natural conditions. Communes of former Biała Podlaska and Chełm voivodeships are characterized by the lowest indices of agricultural production space quality (62.7–67.6), while former Zamość voivodeship – by the highest (85.3). Significant dispersion of farms has been characteristic for agriculture in Lublin

region. The share of agricultural lands area decreased as opposite to forests and other grounds (out of the agricultural) in land management structure within studied period. Instead, large wasteland areas appeared in a landscape. Structure of main crop groups also changed: cereal-grown areas increased, whereas areas under potato and root crops cultivations almost two-fold decreased.

Key words: Lublin Voivodship, land use, directions of changes, natural conditions

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 31.07.2009